

«نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ هَذَا الْقُرْآنَ وَإِنْ

كُنْتَ مِنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الْغَافِلِينَ» (یوسف/۱۲)

جمالِ یوسف
در آئینه‌ی خیالِ حافظ

مفرد، عابدی

ندا عکری

۱۳۹۵

سرشناسه	عابدی، یعقوب، ۱۳۶۴-
عنوان قراردادی	دیوان برگزیده. شرح
عنوان و نام پدیدآور	Divan .Selection. Interpretation
مشخصات نشر	جمال یوسف در آیینهی خیال حافظ / نویسندگان یعقوب عابدی، ندا عسکری. تهران : سخنوران، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	۱۴۳ص.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۳۸۳-۸۴۷-۵ : ۱۵۰۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی	فیبیا
موضوع	یوسف، پیامبر -- در ادبیات
موضوع	Joseph (Son of Jacob) -- In literature
موضوع	حافظ، شمس‌الدین محمد، - ۷۹۲ق. دیوان-- نقد و تفسیر
موضوع	Hafiz, Shamsoddin Mohammad, 14th century . Divan-- Criticism & interpretation
موضوع	قرآن -- قصه‌ها
موضوع	Qur'an stories
موضوع	فارسی -- قرن ۸ق. -- تاریخ و نقد
موضوع	Persian poetry -- 14th century -- History and criticism
شناسه افزوده	عسکری، ندا، ۱۳۶۴-
شناسه افزوده	عابدی، شمس‌الدین محمد، - ۷۹۲ق. دیوان. شرح
رده بندی کنگره	۱۳۹۵ : ۵۲۰۸ع ۱۲ : PIP
رده بندی دیویی	۳۲/۱۸۸
شماره کتابشناسی ملی	۴۲۸۰۷۸۶

کارگر شمالی، بعد از ادوارد براون، شماره ۱۴۰۷، بیقه
 تلفن: ۶۶۴۷۶۳۰۶ - ۹۱۹۳۶۱۶۶۱۳
 ۰۹۱۲۰۶۱۷۲۸۳

سایت انتشارات: www.chapketab.com

عنوان کتاب : جمال یوسف در آیینهی خیال حافظ
 تألیف : یعقوب عابدی، ندا عسکری
 صفحه آرا : زهرا اسفندیاری
 طراح جلد : وحید رحیم بخش
 ناشر : سخنوران
 سال و نوبت چاپ : ۱۳۹۵ - اول
 شمارگان : ۱۰۰۰ نسخه
 شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۳۸۳-۸۴۷-۵
 مرکز بخش : ۹۱۹۳۶۱۶۶۱۳ - ۰۹۱۲۰۶۱۷۲۸۳
 قیمت : ۱۵۰۰۰ تومان
 حق چاپ محفوظ است.

فهرست مطالب

۱۱	 مقدمه
فصل اول	
مفاهیم و کلیات / ۱۳	
۱۳	 تعریف قصه
۱۳	 معنای قصه در لغت
۱۵	 قصه در اصطلاح
۱۵	 قصه قرآنی چیست؟
۱۶	 قصه و داستان کدام؟
۱۷	 قرآن و جایگاه قصه و داستان
۲۰	 زاویه‌ی دید
۲۱	 ایجاز داستانی
۲۱	 القای غیر مستقیم
۲۲	 طرح
۲۲	 صحنه در داستان‌های قرآنی
۲۳	 شخصیت و شخصیت‌پردازی
۲۴	 انواع شخصیت
۲۵	 تحول شخصیت
۲۵	 کنش شخصیت
۲۵	 گفتگو
۲۶	 گفتگوی بیرونی

۲۷	گفتگوی درونی
۲۷	گفتگوی نمایشی
۲۷	تحلیل شخصیت‌های داستان حضرت یوسف (ع)
۲۸	شخصیت اصلی
۳۲	شخصیت‌های فرعی
۳۲	یعقوب
۳۶	برادران یوسف
۴۰	عزیز مصر
۴۱	رلیخا و زنان مصر
۴۴	تأثیر قرآن بر شعر حافظ
۴۴	گونه‌های اثر پذیری حافظ از داستان یوسف
۴۴	اثر پذیری واژگانی
۴۶	اثر پذیری گزارشی
۴۶	اثر پذیری الهامی - بنیادی
۴۷	اثر پذیری تلمیحی
۴۷	اثر پذیری تصویری
۴۸	اثر پذیری نمادین

فصل دوم

داستان یوسف (ع) در تفاسیر ۱۹

۵۱	یوسف در کنعان
۵۱	خواب یوسف
۵۲	یعقوب و آگاهی از آینده یوسف
۵۲	توطئه بر ضد یوسف
۵۴	یوسف در چاه
۵۶	بازگشت برادران به نزد پدر
۵۷	نجات یوسف و فروش او

۵۸	یوسف در مصر.....
۵۸	تمکین بخشیدن به یوسف.....
۵۹	نیرنگ همسر عزیز مصر.....
۶۱	عفت در سخت‌ترین شرایط.....
۶۱	دفع شبهه از عصمت یوسف (ع).....
۶۲	رسوا شدن همسر عزیز مصر.....
۶۳	دعوت زنان مصر.....
۶۵	اعتراف زلیخا.....
۶۶	ترجیح زندان بر خانه‌ی عزیز.....
۶۷	نقش دعا در حل مشکلات.....
۶۸	یوسف در زندان.....
۶۸	رؤیای همراهان.....
۶۹	یوسف و تعبیر خواب.....
۷۰	یوسف و تعبیر خواب پادشاه.....
۷۳	یوسف در مقام وزارت.....
۷۳	پاداش یوسف.....
۷۴	برادران یوسف در مصر.....
۷۷	بازگشت برادران به نزد پدر و جلب رضایت او.....
۷۸	دیدار یوسف و بنیامین.....
۷۹	طرح نقشه برای نگهداری بنیامین.....
۸۰	تهمت سرقت به بنیامین و یوسف توسط برادران.....
۸۱	تلاش برای آزادی بنیامین.....
۸۲	نامیدی از آزادی بنیامین.....
۸۳	دیدار یعقوب و یوسف.....
۸۳	یعقوب و فراقی دیگر.....
۸۴	جستجوی یوسف و بنیامین.....
۸۸	پیراهن معجزه آسا.....

۸۹		شکرانه‌ی پیروزی
۸۹		بوی پیراهن یوسف و بینایی یعقوب
۹۱		امکان استشمام بوی یوسف از فاصله‌های دور
۹۲		لحظه‌ی وصال
۹۳		تحقق رؤیا
۹۴		حکم سجده برای غیر خدا

فصل سوم

داستان یوسف (ع) در شعر حافظ/۹۷

۹۷		یوسف، از بحر چاه تا اوج ماه
۹۷		ماجرای چاه
۹۹		فروش یوسف به سمت ربه‌ها
۱۰۲		پیراهن یوسف
۱۰۳		زیبایی یوسف
۱۰۵		حسادت برادران
۱۰۶		سلطنت یوسف
۱۰۸		یوسف و زلیخا
۱۰۸		گناه زلیخا
۱۱۰		زلیخا و ملامت گران
۱۱۳		اوصاف معشوق
۱۱۳		جامعیت
۱۱۴		ذاتی بودن زیبایی
۱۱۴		حاکمیت
۱۱۵		برتری و بی‌مانندی
۱۱۶		اوصاف عاشق
۱۱۶		رسوایی
۱۱۷		تنهایی
۱۱۸		صداقت و وفاداری

۱۱۹.....	مشکلات عشق.....
۱۲۰.....	روز وصل دوستاناران.....
۱۲۱.....	یعقوب، از فراق تا وصال.....
۱۲۲.....	صبر یعقوب.....
۱۲۵.....	کلبه‌ی احزان.....
۱۲۶.....	چشمان اشکبار یعقوب.....
۱۲۸.....	در آرزوی وصال.....
۱۳۱.....	نشانه‌های وصال.....
۱۳۳.....	وصال.....
۱۳۷.....	منابع و مآخذ.....

مقدمه

از دیرباز شاعران فارسی زبان در سروده‌های خود به کرات از سرگذشت‌ها، احادیث، روایت‌ها و داستان‌های عاشقانه بهره برده‌اند. از جمله‌ی آنها می‌توان به سرگذشت پادشاهانی چون اسکندر، بهرام و جمشید، دیار و... اشاره نمود و از بین عاشقانه‌های شعر فارسی، لیلی و مجنون، خسرو و شیرین و... و امین که در نظر شاعران بوده و همچنین از داستان‌های قرآن کریم؛ یوسف و زلیخا، همواره در ادبیات فارسی خلاق شاعران جایگاهی ویژه برای بیان احساسات داشته است. در قرن‌های متعددی همواره شاعران در تلاش بوده‌اند به واسطه‌ی استعداد، دانش و نبوغ شاعری خود، با اسرار مستقیم از داستان‌ها و یا سرودن شعرهایی با مضامین عرفانی و معنوی، اشعاری زیبا خلق کنند و از سویی در جهت احیای سنت‌ها و آیین‌های ملی و مذهبی گامی موثر بردارند. بایسته به این حقیقت نیز توجه شود که شاعران با بکارگیری به موقع از داستان‌ها در بطن سروده‌های خود بسیار موفق بوده‌اند. این در حالی است که با گذشت قرن‌های بسیار و با تحول فکری و تغییر در سبک و آداب زندگی اجتماعی انسان‌ها، هنوز هم شاهد اشعاری پر محتوا هستیم که با به معنوی از این دست همراه است.

حافظ به اقتضای توان و قدرت شاعری خود از این ماجرا بهره ادبی برده اما در عین حال این اشارات بیانگر دیدگاه حافظ از ماجرای زندگی این پیامبر نیز هست. از ابیاتی که در غزلیات حافظ با مضمون و اشاره مستقیم به داستان حضرت یوسفیافتیم، شاعر سعی کرده در زوایای مختلف و از بخش‌های برجسته و اثرگذار داستان حداقل یک بیت بسراید. حافظ به زیبایی یوسف، رفتار آمدن در زندان و چاه، نابینایی چشم یعقوب، پیراهن یوسف، برادران و

... در ابیاتش اشاراتی دارد. اما آنچه در اینجا حائز اهمیت می باشد این است که حافظ تنها از داستان یوسف روایت و حکایت مستقیم انجام نمی دهد بلکه آنچنان با حسن یوسف آشناست که ابیات سروده شده اش از حد و مرز نماد فراتر رفته است.

این کتاب در سه فصل گنجانده شده که فصل اول بهشناخت قصه و اهداف قصه‌های قرآنی و جایگاه آنها در فرهنگ تربیتی قرآن کریم و همچنین به بحثی کوتاه در مورد تنوع زبانی اینکتاب بزرگ پرداخته شده است.

فصل دوم به نگاه مفسران بر داستان یوسف (ع) پرداخته شده است.

در پایان نیز به فصل مهم این تحقیق می باشد، به ابیاتی که حافظگاهی به طور مستقیم و گاهی به طور غیر مستقیم به داستان حضرت یوسف (ع) اشاره می کند.

گاهی حافظ اشاره به زنان پیامبرانیا شخصیت‌های قرآنی دارد. در این شیوه سوره یا آیه‌ی خاصی مد نظر حافظ نیست. بلکه برای تایید مطلب خودش اشاره‌ای به یکی از پیامبران می کند. گاهی حافظ شعری می گوید که هیچ اسمی از هیچ پیامبری در آن نیست اما خوب که دقت کنیم می بینیم که در رتبه ساخت و لایه‌های درونی آن غزل، داستان یکی از پیامبران وجود دارد. شیوه‌ی حافظ معمولا این گونه است که وقتی در بیتی مثلا اسمی از حضرت یوسف می آورد ابیات دیگر او نیز تحت الشعاع آن بیت قرار می گیرند.